

MINISTERSTWO NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO
KOMITET POLITYKI NAUKOWEJ

BM.WOG.001.30.2020

Warszawa, 30 kwietnia 2020 r.

PROPOZYCJE KOMITETU POLITYKI NAUKOWEJ
DOTYCZĄCE REFORMY
POLSKIEJ AKADEMII NAUK (PAN)

W świetle zapowiedzi reformy PAN i rozpoczętej dyskusji na ten temat, Komitet Polityki Naukowej (KPN) przedstawia swoje stanowisko w tej kwestii. Uważamy, że propozycje, które pojawiły się debacie publicznej są niewystarczające. Niektóre z tych propozycji, choć mogą częściowo usprawnić działalność PAN, jedynie częściowo modyfikują strukturę Akademii. Inne w istocie jedynie petryfikują dotychczasowy system.

Stoimy na stanowisku, że dla rozwoju nauki w Polsce potrzebna jest radykalna zmiana funkcjonowania instytutów naukowych, a w szczególności instytutów PAN. Głównym zadaniem tych instytutów jest prowadzenie badań naukowych i dlatego niezrozumiałe jest tolerowanie funkcjonowania jednostek, które otrzymują bardzo niskie kategorie naukowe w wyniku kolejnych ewaluacji. Wydaje się też nieracjonalne, że przez ponad 30 lat wolnej Polski zamknięto tylko jedno centrum PAN (Instytut Ekologii) i nie stworzono żadnego nowego instytutu. Brak zmian w składzie instytutów PAN i tematyce prowadzonych przez nich badań kontrastuje z dynamiczną naturą nowoczesnej nauki oraz zmieniającymi się wyzwaniami naukowymi, technologicznymi i społecznymi. Sytuacja ta jaskrawo odbiega od sposobu działania sieci i dużych organizacji badawczych na świecie. Na przykład Towarzystwo Maxa Plancka przez ostatnie 20 lat stworzyło na terenie dawnego NRD ponad 20 nowych instytutów o zróżnicowanej tematyce: od demografii, antropologii ewolucyjnej, przez fizykę mikrostrukturalną, biogeochemię, molekularną fizjologię roślin, biologię infekcji do badania historii człowieka (https://www.mpg.de/institutes_map). **Jednym z dwóch głównych elementów reformy PAN powinno być umożliwienie zmian w strukturze i funkcjonowaniu instytutów PAN i ograniczenie ich liczby do tych, w których działalność naukowa zbliża się do poziomu dobrych instytutów europejskich lub go przewyższa.**

Drugim kluczowym elementem reformy PAN powinno być oddzielenie instytutów PAN od korporacji członków Akademii. Choć historycznie było to uzasadnione, bo członkowie PAN pracowali równolegle w instytutach i na uczelniach, to obecnie nie ma to racji bytu. Ponad 70 procent członków Akademii pracuje na uczelniach i nie ma bezpośrednich związków z instytutami PAN. Co najwyżej, uczestniczy w radach naukowych i jako recenzenci w procesach związanych z uzyskiwaniem stopni i tytułów naukowych. Członkowie PAN zatrudnieni na uczelniach koncentrują się na promowaniu i dobrym funkcjonowaniu własnych jednostek. W sytuacji wspólnej ewaluacji wszystkich podmiotów naukowych, uczelni i instytutów PAN, tworzy to bardzo poważny konflikt interesów. Dlatego też oddzielenie wpływu korporacji na instytuty PAN będzie miało pozytywny wpływ na ich rozwój.

A jednocześnie umożliwi członkom Akademii dostosowanie struktury PAN, wolnej od instytutów, do nowych wyzwań. Dzięki prestiżowi i doświadczeniu członków PAN korporacja stać się bowiem może kluczową organizacją opiniotwórczą i doradczą w Polsce. Może doradzać we wszystkich dziedzinach życia, w których rolę odgrywa wiedza, twórcze i krytyczne myślenie oraz doświadczenie. Wskazane jest aby nowi członkowie korporacji nie wiązali przynależności do PAN z otrzymywaniem uposażeń, ale wyłącznie w związku z prestiżem z tego wynikającym i z możliwością działania dla społeczeństwa.

Proponujemy głęboką restrukturyzację sieci instytutów PAN według następujących założeń:

- **Stworzenie Towarzystwa Marii Skłodowskiej-Curie, do którego wejdą automatycznie instytuty PAN z kategorią A+ oraz nieliczne z górnej listy instytutów z kategorią A.** Byłaby to organizacja samodzielna z pełną autonomią i budżetem. Dla zachowania równowagi między elementami systemu nauki - uczelniami i instytutami naukowymi, i dla podobnego ich traktowania, budżet ten powinien mieć wielkość rocznej subwencji dla uczelni w programie IDUB. Do tej organizacji będą mogły dołączyć w przyszłości inne instytuty, spełniające odpowiednio wysokie kryteria jakościowe. Decyzje w tej sprawie podejmowałyby organy TMCS. Docelowo w TMCS nie powinno być więcej niż 30 instytutów.
- Towarzystwo powinno być całkowicie niezależne i mieć silne przywództwo w osobie Prezydenta/Prezesa wybieranego przez Senat o międzynarodowym składzie w drodze konkursowej, a powoływanego przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Organy TMSC jak Prezes i Senat powinny działać w ramach pełnej autonomii. Jedną z najważniejszych i prerogatyw tych organów powinno być podejmowanie (wyłącznie przez nie) decyzji o otwieraniu, zamykaniu, czy łączeniu instytutów Towarzystwa.
- Instytutom PAN, które nie wejdą do TMSC należy stworzyć możliwość, aby w określonym czasie (np. 4 lat) dokonały restrukturyzacji, która pozwoli im osiągnąć jakość badań naukowych, wymaganą do wstąpienia do Towarzystwa. Te instytuty, które ich nie spełnią powinny być dołączone do uczelni, ale wyłącznie w przypadku, w którym uczelnia wyrazi na to zgodę. W przypadku rozwiązania instytutu pracownicy powinni mieć zapewniony pakiet umożliwiający przekwalifikowanie. Część pracowników z pewnością będzie mogła znaleźć pracę w instytutach TMSC lub na uczelniach.
- Wszystkie instytuty Towarzystwa muszą mieć przejrzystą, płaską strukturę grup badawczych. Koniecznym elementem są międzynarodowe Komitety Doradcze, które będą ewaluować działalność grup badawczych oraz prowadzić konkursy na kierowników grup i na dyrektora instytutu.
- Instytuty TMCS powinny mieć prawo uczestniczenia w szkołach doktorskich i zatrudniania doktorantów. Natomiast nie miałyby one prawa przyznawać stopni naukowych. Przyznawane byłyby one przez współpracujące z nimi uczelnie. Takie rozwiązanie funkcjonuje m.in. w towarzystwie Maksa Plancka i w CNRS.
- Instytuty TMCS powinny mieć wspólną afiliację (podobnie jak instytuty Towarzystwa Maksa Plancka, czy Chińskiej Akademii Nauk). Rozwiązanie takie spowoduje konsolidację dorobku naukowego instytutów Towarzystwa i wysokie notowania TMSC w międzynarodowych rankingach, co znacznie zwiększy widoczność działalności polskich naukowców i ich instytucji.

Uważamy, że zmiana struktury instytutów PAN stanowi ogromną szansę modernizacji systemu nauki w Polsce i poprawienia jakości prowadzonych w kraju badań naukowych. Polska ma w tej mierze ogromny dystans do nadrobienia. Jakość nauki w naszym kraju jest znacznie niższa, niż wskazywałby na to nasz potencjał społeczny i rozwój gospodarczy. Jedną z barier rozwoju nauki, oprócz

niewystarczającego finansowania, jest brak w historii wolnej Polski pro jakościowych zmian struktury instytutów prowadzących badania naukowe. Jak pokazują na przykład ostatnie wydarzenia związane z pandemią, badania naukowe wysokiej jakości są kluczowym narzędziem, pozwalającym na skuteczne radzenie sobie z globalnymi wyzwaniami, przed którymi staje świat i polskie społeczeństwo. Poprawa jakości badań naukowych w Polsce powinny się stać priorytetem dla naszego Państwa. Stworzenie sieci TMSC będzie narzędziem do osiągnięcia tego celu.

**Przewodniczący
Komitetu Polityki Naukowej**

Dr hab. Marcin Nowotny